

УДК 821.161.2-4.09"20"А.Бондар
DOI:

ЕЛАСТИЧНІСТЬ ХУДОЖНЬОЇ СВІДОМОСТІ АНДРІЯ БОНДАРЯ

Ігор КОТИК

У статті зацентовано увагу на важливій інновації українського літературного простору останніх десятиліть – стрімкій еволюції есеїстики – та проаналізовано проблематику і стилістику чотирьох прозових збірок Андрія Бондаря. **Мета дослідження** – заактуалізувати той факт, що українська література з початку ХХІ ст. дуже інтенсивно збагачувалася текстами, які постали в жанрових координатах есею, а також те, що А. Бондар є одним із найяскравіших сучасних українських есеїстів (став першим лавреатом премії Книга Року ВВС у номінації «Есеїстика» (2018) та лавреатом премії імені Юрія Шевельова (2021), якою теж відзначають за есеїстичну творчість), що підтверджують його чотири книги малої (есеїстичної) прози. Літературознавець прийшов до численних **висновків**: у першій збірці («Морквяний лід») письменник осмислював реалії радянської та пострадянської України, подекуди моделюючи розмаїті історії з вигадливими, метафоричними сюжетами; кількість таких метафоричних сюжетів істотно зросла в наступних збірках – «І тим, що в гробах» та «Церебро»; для цих двох книжок прикметні гра з власною біографією й інтертекстуальність; найновіша збірка «Ласощі для Медора», як і перша, складається з майстерно виписаних есеїв на культурологічні теми. Для короткої прози А. Бондаря притаманна різноманітність і белетризація образу автора, що в сув'язі створюють ефект еластичності, яку умовно можна назвати жанровою дифузією або гібридністю.

У статті використано елементи культурно-історичного, зіставного та герменевтичного методів.

Ключові слова: есеїстика, мала проза, ментальність, інтертекстуальність, образ автора.

Одна з важливих змін, що відбулася у ХХІ ст. з нашою літературою, її жанровою системою, – розвиток жанру есеїстики. Жанру, який не мав права на існування за радянських часів, бо для його розвитку конче необхідне право на вільну суб'єктивну рефлексію, а яка може бути вільна суб'єктивна рефлексія в тоталітарній країні з цензурним тиском?

Говорячи про есеїстику, я маю на увазі письменницьку есеїстику. А до такої зараховую твори, споріднені з художнім типом письма, із відповідною образністю чи/та композиційними засобами.

У 90-х роках ХХ ст. зразки письменницьких есеїв помітні у творчості Юрія Андруховича, Костянтина Москальця, Віктора Неборака, Оксани Забужко, Олега Лишеги. Та по-справжньому есеїстика позбулася маргінального статусу у 2000-х роках, і сталося це значною мірою завдяки тому, що окремі газети, журнали й інтернет-сайти стали залучати літераторів до співпраці на постійній основі. У цей час найбільш продуктивно виявили себе в есеїстиці Олександр Бойченко, Андрій Бондар і Тарас Прохасько. Кожен із них видав декілька книжок, сформованих із т. зв. колонок, тобто

дописів до періодики чи сайтів. Кожен із цих письменників став лавреатом премії імені Юрія Шевельова, що вручається з 2013 року за есеїстичні книжки, у яких, згідно з положенням про премію, є «незалежність думки і витонченість стилю». Костянтин Москалець, Оксана Забужко й Тарас Прохасько за есеїстичну творчість здобули також Національну премію України імені Тараса Шевченка (2015, 2019, 2020 роки відповідно). Розвиток есеїстичного жанру спонукав організаторів конкурсу Книга року BBC ввести окрему номінацію для есеїстики. Це сталося 2018 року. Перемогу тут здобували письменники Андрій Бондар, Тарас Прохасько, Оксана Забужко, Андрій Содомора (2018, 2020, 2021, 2022 роки відповідно). До того, як цю номінацію ввели до конкурсу, Юрій Іздрик здобув перемогу в номінації Книги року BBC «Проза» (2009) з есеїстичною книжкою «Таке». Факт заснування премій за есеїстику свідчить про традицію накопичення достатньої кількості якісної книжкової продукції у цьому жанрі.

Літературознавча наука в Україні теж реагує на формування повноцінної традиції есеїстичного жанру. Найвагомішими серед відомих мені літературознавчих досліджень, присвячених сучасному станові есеїстики, є монографія «Есеїстика українських письменників як феномен літератури кінця XX – початку XXI ст.» Тетяни Шевченко та дисертації «Есей як жанр на перетині літератури та журналістики» (2019) Катерини Сільман і «Сучасна українська есеїстика: жанрові трансформації» (2014) Юлії Нестеренко.

На думку Т. Шевченко й І. Томбулатової, твори Андрія Бондаря є «яскравими зразками власне письменницької есеїстики, тобто творчості, позначеної високим ступенем художності, образності, стилістичної довершеності» [15, с. 63]. Український філософ Володимир Єрмоленко так відгукується про творчість А. Бондаря:

«Ми давно знаємо Андрія Бондаря як майстра короткої прози та літературного есею. Ми дедалі більше відкриваємо його як філософа. Бондар-філософ такий самий конкретний, тілесний, побутовий, уривчастий і по-простому складний, як і Бондар-письменник. Звісно, ці дві іпостасі в ньому розділити неможливо: бо думка у Бондаря йде через образ чи історію, а образ чи історія завжди потрібні йому для того, щоб показати думку в плоті і крові» [13].

Станом на кінець 2023 року А. Бондар видав 4 книжки малої прози та есеїстики: «Морквяний лід» (2012), «І тим, що в гробах» (2017), «Церебро» (2019), «Ласощі для Медора» (2021). Якраз про особливості прозового письма А. Бондаря, стилістику і проблематику названих збірок і піде мова далі.

Перша книжка письменника-есеїста – «Морквяний лід» – була результатом кількарічної співпраці автора з «Газетою по-українськи» (2006–2012 рр.). Книжка включає близько двохсот коротких текстів завбільшки зі сторінку кожен. Це здебільшого правдоподібні історії, у викладі яких помітно нестереотипність мислення автора та його іронічність (зокрема, стосовно себе). У передмові читаємо: «Іноді мені здається, що я згадував те, чого не знав. Іноді я згадував щось не своє. Іноді я згадував просто так. А іноді просто перебріхував. Тобто вигадував, фантазував, а виглядало це так, ніби я пишу правду» [5, с. 5]. Письменник неодноразово вдається до історій із дитинства, шкільних і студентських епізодів, а в есеї «Морквяний лід», що дав назву усій збірці,

розповідає про свій перший спогад. Випадок, який для сторонньої людини може бути смішним, для оповідача певний час був зовсім не смішним, а навпаки – травматичним. Та дитяча пригода спонукала письменника на афористичне узагальнення: «Людина починає пам'ятати себе тільки тоді, коли їй уперше хочеться себе забути» [5, с. 111]. Окрім цього парадоксального твердження, на увагу в есеї «Морквяний лід» заслуговує також еволюція оповідачевого переживання спогаду, його відсторонення від дитячої травми.

Як і інші українські есеїсти початку ХХІ ст. (О. Забужко, Ю. Андрухович, Т. Прохасько, О. Бойченко та ін.), автор збірки «Морквяний лід» неодноразово звертається до теми радянської та пострадянської дійсності, представленої на сторінках книжки спогадами й рефлексіями про радянські державні свята, радянську топоніміку, радянські телепрограми, радянський спосіб життя і т. д. Реалії тієї доби дають про себе знати й тоді, коли про тоталітарне минуле взагалі не йдеться, воно може бути призмою, крізь яку ми бачимо світ: психічні комплекси стирчать, як прапорець на першотравневій демонстрації, – читаємо в одному з есеїв [5, с. 167].

В іншому есеї, що був написаний у березні 2010 року і має підбадьорливу назву «Козаче», оповідачеві телефонує ранковий додзвонювач із наполегливою пропозицією викупити 4 дорожніх квитки на концерт із нагоди візиту до Києва тодішнього президента РФ Медведєва та його зустрічі з Януковичем. Чиновникові було важливо заманити есеїста на таку «культурну подію», тож коли він почув у відповідь, що артисти, яких запрошено до виступу, його співрозмовникові взагалі невідомі (серед них, між іншим, – «Студія Квартал-95»), то спробував апелювати до Бондарєвої письменницької совісті, зіграти на патріотичних почуттях. Мовляв, козаче, ну ти ж поет... Звісно, це не допомогло. Але сам факт заманювання письменника на такий концерт відгонить пострадянщиною¹.

Андрія Бондаря цікавить те, що називають ментальністю: ментальність поколінь, ментальність народів. Дійові особи книжки часто наділені маркером національності, і це не просто так – характеристика людини за національною ознакою має певне смислове навантаження, як-от ув есеї «Одне пиво».

1968 року до пражського пивбару заходить радянський танкіст. «Одно пиво, пожалуйста», – обережно замовляє він мовою окупанта. «Да здравствует свободная Чехословакия!» – безстрашно вигукує хтось із місцевих пиворізів. Танкіст розглядається по барі, знімає шолом і промовляє у відповідь англійською: «Long live to Estonia!» [5, с. 153].

Неодноразово прокручуючи в уяві цю сцену, український есеїст застановляється над одним запитанням: а якби на місці естонця був українець – чи наважився б він

¹ Через 8 років після концерту, наприкінці 2018 року, Володимир Зеленський, тодішній співвласник і художній керівник «Студії Квартал-95», у розмові з журналістом Дмитром Гордоном згадував про той виступ так: «Привезли нас у якийсь черговий ліс: зазвичай це в лісі чомусь відбувається... Виступаємо ми – сидить дві людини. Янукович і Медведєв... Відпрацювали, і наприкінці виступу я кажу: "Виступає, тра-та-та, народна артистка, всіма улюблена Таїсія Повалій, зустрічайте!" І знаю, що збираю шмотки – і швидше додому, до сім'ї. А ці двоє красенів устають і йдуть!». Потому, каже Зеленський, його команду попросили почекати пів години і виступити перед президентами ще раз. Чекати довелося півтори години. Глядачі були ті ж самі, тільки одяг їхній змінився. Цього разу вони були в халатах [7].

учинити аналогічно? Чи вигукнув би українець, що приїхав на радянському танку до Праги 1968 року, «Слава Україні!»? Важко повірити в таку українську реакцію. Хоча б тому, що на час написання есею і Чехія, і Естонія, на відміну від України, вже стали частиною Європейської унії. Завдяки цьому, роздумує А. Бондар, естонці і чехи сьогодні можуть почуватися відносно безпечно. А от в український бар, що не став частиною Європейської унії, чужий танкіст може зайти безперешкодно. І найгірше, що появу окупанта місцеві можуть взагалі не помітити, – завершує свою рефлексію Бондар.

Невідомо, чи такий епізод насправді був у Празі 1968 року. Збірку «Морквяний лід» можна назвати публіцистичною, але в ній автор працює не тільки з фактами. Він моделює реальність, а не лише описує та осмислює. В есеї «Місце народження» Бондар зізнається, що за певних обставин полюбляє обдумувати на самоті альтернативні сценарії, вигадувати, а буває, що й випробовує їх на співрозмовниках.

«Я ніколи не можу пояснити самому собі, навіщо розповідаю людям цю [вигадану. – *І. К.*] історію. В ній є щось євангельське, щось чорнушне, щось абсурдне. Але мені радісно спостерігати, як із наростанням неправдивих фактів людська невіра перетворюється на віру. Повна нісенітниця стає правдивим народженням, у яке сам, урешті-решт, починаєш вірити» [5, с. 187].

Друга Бондарева книжка – «І тим, що в гробах» – розвиває тему гри з реальністю й ментальністю. На думку Ганни Улюри, авторки передмови до цієї збірки, «все, що тут відбувається, не має до реальності того, хто розповідає і про що розповідають, прямого стосунку. Справжні історії треба шукати десь поруч» [12, с. 9]. Із теперішньої перспективи видається, що теза про відсторонення від реальності більше пасує до третьої книжки «Церебро», перехідним етапом до якої стала «І тим, що в гробах». У деяких текстах цих збірок вловлюються прямі перегуки, тож оте десь поруч, що його завважила авторка передмови, – це і Бондарів внутрішній інтертекст, у якому спільні мотиви можуть не стільки зцементувувати реальність, як надавати їй множинного характеру.

В есеї «Синички» (збірка «І тим, що в гробах») письменник зображує інтелектуала, якому протистоять особи-практики, вихідці з народу. В есеї «Так, воно» (збірка «І тим, що в гробах») з'являється образ Великого Асенізатора. Результат? А такий, що у наступній книжці «Церебро», в оповіданні «Ахмад», А. Бондар знову виводить на кін пару антагоністів у складі інтелектуала і простолюдина, а в ролі останнього постає асенізатор... на ім'я Андрій. «Церебро» – найвагоміша книжка художньої прози Андрія Бондаря, а «Ахмад» – одне з її ключових оповідань. Попередні твори у цій збірці («Via Dolorosa», «Перше Різдво на віллі "С.О.В.А."») створювали враження автобіографічності, щирости, сповідальности – те, з чим легко асоціюється есеїстичний жанр. «Ахмад» спершу ніби підтримує такий ракурс; здається, що це буде чергова пригода, якийсь побутовий екшн. Але процес чищення вигрібною ями перетворюється на промивання мізків оповідача, схожого на автора. Пряма мова асенізатора Андрія:

«Я хоть гівно качаю, але жізн цю знаю назубок і змиривсь давно, а ти, бачу, Андрюха, ще нічого в цій жізні не поняв. Я по очам бачу, шо ти ідеаліст якогось ще не

до кінця мені понятного толка. Шо б'єшся, метаєшся, головою на жизнь заробляєш і думаєш, що то комусь нужно, що ти робиш. Та не нужно воно нікому, Андрюха. Між вами, інтелігентами, і народом – пропасть. От ти міг би об'яснить простій бабці на базарі кількома пропозиціями теорію сіміотики Ролана Барта? [...] От єсть ти і єсть бабка на базарі. Яка між вами связь? А я тобі скажу, яка. Така, що бабка без тебе льогко проживе, а ти без неї – ні. Связь ця завжди була одностороння. Народ тобі нужный, а ти народу – нахрін не нужный. І сіміотика твоя не нужна. Це тобі треба усвоїть і затамуй.

Я, приголомшений цим монологом і трохи ображений, видувив із себе несміливе запитання:

– А звідки ти знаєш, чим я займаюсь?

– Звідки знаю? А шо ж я – сліпий? Я все бачу. От я щас розкажу про тебе всьо. Хочеш? – задержувато і водночас по-діловому запитав він.

– Давай... – мляво погодився я» [6, с. 35].

«Церебро» – це книжка, у якій авторська свідомість і підсвідомість з'ясовують, хто є хто, борюкаються і борсаються серед ментальних станів і стихій. Неміметична, галюциногенна проза, стовідсотково витриманий фікшн без домішок публіцистики, – зазначає Ганна Улюра в рецензії з характерною назвою «Вимкни мозок, ні, ввимкни, ні, все-таки вимкни» [11].

Під час розмови на організованому в Інституті філософії НАН України семінарі на тему іншости А. Бондар згадує про оповідання «Ахмад» як таке, що присвячене темі іншости у собі, проблематизує формування концепту «я». Письменник каже, що в його літературній практиці категорія іншости дуже важлива, можна сказати – засаднича. «Я завжди стикаюся з проблемою правди та вигадки, з тим, хто говорить у художньому тексті. Це я говорю чи водночас не я?» [8, с. 24].

Тут, напевно, варто нагадати деякі факти з творчої біографії А. Бондаря. Нині його найбільше знають як блогера, есеїста, публіциста. Він також перекладач, українською мовою у його перекладах вийшло понад пів сотні книжок, перекладених із польської та англійської мов. Отже, літературної роботи багато, але здебільшого це така робота, яка не потребує застосування творчого потенціалу. «...Багато роботи, де я не належу собі. [...] Есеїстика, де на себе усю увагу забирають культурні чи політичні питання; переклад – це завжди слідування чиймось інтенціям, ти намагаєшся своєю мовою відтворити чужі думки» [2]. Але до того, як втягнутися в публіцистику й переклади, А. Бондар писав вірші, у нього вийшло три збірки поезій («Весіння ересь», «Істина і мед», «Примітивні форми власності»). Цей творчий нерв тепер озивається в його короткій прозі, яка балансує між писаними на замовлення колонками і пошуком власного голосу, вільного від злободенних тем нашої заполітизованої дійсності. Формально це все мала проза, але для її створення та сприймання потрібні різні режими свідомости. Розмірковуючи над особливостями есею як жанру, Андрій Бондар та Микола Рябчук сходяться на тому, що есеїстика ближча до поезії, ніж до прози. Есеїстика ближча до поезії, «тому що вона залишає більше місця для роздумів в того, хто її прочитав. Вона має відкритішу структуру, вона менш оповідна, більшою мірою має поєднувати

ліричний і драматичний компоненти», – пояснює А. Бондар [10]. Також він зазначає, що у невеликих есеях неможливо лити воду, це мусить бути концентроване письмо.

Мала проза А. Бондаря, із її метафоричними сюжетами та образами, ще ближча до поезії, ніж його есеї. Різні типи письма виконують і різні функції. Есеї, близькі до публіцистики, важать як явище соціокультурне. Але викликати катарсис здатні радше ті інші твори, які, буває, маскуються під есеїстику, але насправді дуже близькі чи стовідсотково належать до художньої літератури. Ті, які ведуть кудись за горизонт (жанрових) сподівань, туди, де звичні речі втрачають свої обриси, де свідомість опиняється на хиткій межі, де матеріальний світ розчиняється у нематеріальному.

«Адольф, або Закони гостинності» (зі збірки «Церебро») починається як звичайний есей і нагадує про інший текст – «Єзус Христус Круль Вшехшвята» (з книжки «І тим, що в гробах»), у якому мова йшла про зустріч українського письменника з читачами бібліотеки міста Свободзін на Заході Польщі. Та якщо в «Єзусі Христусі...», попри оповідачеві побоювання, все складається для нього вдало, без пригод, і завершується квітами, що їх український письменник отримує від юних польських читачок і віддає дружині водія, який його возив на місце виступу, то в «Адольфі...», на сторінці шостій (так, це найдовший з усіх текстів, опублікованих у Бондаревих прозових книжках), розлога зав'язка раптом переходить в гостросюжетну фазу, оповідач потрапляє в тенета чужої гри, опиняється в ролі учасника незрозумілого і вкрай небезпечного сценарію, влаштованого тубільцями. Не квіти чекають українського письменника-грантоїда, який, мовляв, продався полякам за двісті доларів, а – муки. Муки творчості, як мінімум. Метафоричний сюжет про розколупане жіночою брошкою серце письменника нікуди не веде, але сам по собі є несподіваним вторгненням романтичної естетики в контекст квазіесеїстичного Бондарєвого письма.

Або інший текст, «Де вже нічого не видно», із тої ж таки збірки «Церебро». Водій-оповідач підбирає на дорозі незнайомця і стишує в салоні машини музику, так що її ледве чути. Короткими, рваними фразами незнайомиць пояснює, що його дружина пішла, а він її наздоганяє, і що тепер уже не має до неї почуттів. Серед лісу, біля пам'ятника, пасажир просить зупинити, виходить, підходить до маленького надгробка і... серветкою витирає фотографію. Потому відвертається від фігури і дивиться вглиб лісу. Тільки прочитавши останні речення, читач може збагнути, куди пішла та жінка, яку наздоганяє незнайомиць. Її немає, вона загинула. Можливо, покінчила самогубством. А він, хоч почуття його до неї згасли, – досі не знаходить собі місця. Водій-оповідач, слухаючи пасажира не дуже уважно, не ловить трагічного підтексту його розповіді і тим самим нічого такого не передає читачеві. Таким чином читацьке емоційне сприйняття твору відтерміновано до фінальних рядків, де воно згущене, як і належить для ефекту катарсису. Фактично, твір «Де вже нічого не видно» є новелою.

Загалом беручи, десь від середини книжка «Церебро» – це письмо про переживання межових станів, зокрема смерті, і це аж ніяк не публіцистика. Такі тексти не пишуть на замовлення, і на хліб ними не заробиш. Тож у наступній, найсвіжішій на сьогодні книжці – «Ласощі для Медора» – А. Бондар повернувся до стилістично прозорішого письма. Як

і перша його книжка «Морквяний лід», четверта теж складена з колонок. Мій огляд цієї книжки, як і самі есеї, є на сайті «Збруч» [9], тож не зупинятимуся на ній, зазначу лише, що в основному це книжка культурологічної есеїстики, а есей «Бідолашний Медор!», із якого постала її назва («Ласощі для Медора»), стосується права письменника порушувати незручні для широкої аудиторії питання, говорити про речі непопулярні, а то й незрозумілі. Фактично, весь текст А. Бондаря – полеміка з однією цитатою французького письменника Жуля Ренара, а завершується та полеміка іншою цитатою того ж таки Жуля Ренара, котра в метафоричний спосіб підіграє А. Бондареві. Та друга цитата є короткою притчею і розповідає про чоловіка, якому під час війни довелося з'їсти собаку, а по тому, як він зробив це, то глянув на об'їдені кістки й промовив: «Бідолашний Медор! От би він зараз поласував!» [4, с. 216]. У контексті основного змісту есею ця притча сприймається як ілюстрація того, що може статися з літературою, у якій домінує утилітарність, функціональність, зацикленість на злободенних клопотах, із літературою, яка пристосовується до потреб середньостатистичного читача і легко таким читачем перетравлюється. Питання, поставлене в есеї «Бідолашний Медор!», актуальне за будь-яких умов.

Попри те, що А. Бондар твердо тримається малих прозових жанрів і не пише романів, котрі за замовчуванням можна вважати жанровими домінантами у літпроцесі, його письмо належить до найцікавіших літературних явищ в українській літературі останніх десятиліть. Схильність Андрія до малих форм пов'язана з його інтелектуальним складом мислення і водночас сильним ліричним началом. Інтелектуальна складова домінує у творах, які можна узагальнено окреслити терміном есеїстика; серед збірок такий тип письма найвиразніше репрезентовано у його останній книжці «Ласощі для Медора». Натомість попередня книжка «Церебро» лише на перший погляд може видатися есеїстичною – насправді це книжка художньої прози, у якій є певна гра в автобіографічність. Різностилевість Бондаревої короткої прози вкупі з белетризацією образу автора створюють ефект, який у заголовку цієї статті названо еластичністю. Із незначною натяжкою це явище можна було би назвати жанровою дифузією чи гібридністю, але тупий термінологічний апарат був би надто категоричним для текстів, які не мають чітко вираженої жанрової взаємодії. Семантика еластичності вказує на чутливість до впливів інших жанрів, але уникає констатації переходу в іншу якість. Однак зауважмо, що сам письменник, відповідаючи на питання про те, чи його збірку (йдеться про «Церебро») потрібно розглядати як есеїстичну чи як художню, уживає категорію гібридності: «Світ гібридний, люди гібридні, війни гібридні. Не бачу причин, чому літературні жанри мусять залишатися чистими» [1]. На цьому можна поставити крапку, хіба що для підсумку додати, що Бондареве нетривіальне художнє мислення викликає резонанс серед читачів, для яких однаково важливими є філософічність твору та його стилістика.

Список використаної літератури

1. Андрій Бондар: «В Україні треба бути стоїком – інакше втопишся в сльозах». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-46430950>
2. Андрій Бондар: «“Церебро” – це шлях від реалізму у сферу магічного». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://starylev.com.ua/news/andriy-bondar-cerebro-ce-shlyah-vid-realizmu-u-sferu-magichnogo>
3. Бондар А. І тим, що в гробах: мала проза. Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. 176 с.
4. Бондар А. Ласощі для Медора: мала проза. Львів: Видавництво Старого Лева, 2021. 272 с.
5. Бондар А. Морквяний лід. Збірка есеїв. Київ: Нора-друк, 2012. 208 с.
6. Бондар А. Церебро: мала проза. Львів: Видавництво Старого Лева, 2019. 120 с.
7. Зеленський: Чекаємо ми не півгодини, а півтори – повертаються Янукович і Медведєв у халатах. І в халатах сідають за стіл! [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/-zelenskij-chekajemo-mi-ne-pivgodini-a-pivtora-povertajutsja-janukovich-i-medvedjev-u-halatah-i-v-halatah-sidajut-za-stil-614309.html>
8. Інакший досвід. Збагнути незбагненне // Філософська думка. 2019. № 3. С. 6–59.
9. Котик І. Від сексу до сенсу. <https://zbruc.eu/node/110086>
10. Микола Рябчук та Андрій Бондар: «Есеїстика – це віддушина». [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://starylev.com.ua/news/mykola-ryabcuk-ta-andriy-bondar-eseyistyka-ce-viddusyna>
11. Улюра Г. Вимкни мозок, ні, ввімкни, ні, все-таки вимкни. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://lb.ua/culture/2018/10/10/409571_vimkni_mozok_ni_vvimkni_ni.html
12. Улюра Г. Труднощі перекладу зі споріднених мов // Бондар А. І тим, що в гробах: мала проза. Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. С. 7–16.
13. Члени Капітули про книжки номінантів на здобуття Премії Шевельова 2021 року. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://pen.org.ua/chleny-kapituly-pro-knyzhky-nominativ-na-zdobuttya-premiyi-shevelova-2021-roku>
14. Шевченко Т. М. Есеїстика українських письменників як феномен літератури кінця ХХ – початку ХХІ ст. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2019. 584 с.
15. Шевченко Т. М., Томбулатова І. І. Збірка есеїстики у творчості Андрія Бондаря // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. Т. 33 (72). № 6. Част. 2. 2022. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 63–68.

References

1. Andriy Bondar: “V Ukraini treba buty stoyikom – inakshe vtopyshsia v sliozakh”. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-46430950>. Ukraine.
2. Andriy Bondar: “Tserebro” – tse shliakh vid realizmu u sferu mahichnogo”. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://starylev.com.ua/news/andriy-bondar-cerebro-ce-shlyahvid-realizmu-u-sferu-magichnogo>. Ukraine.
3. Bondar, A. (2017). I tym, shcho v hrobakh: mala proza. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva, Ukraine.
4. Bondar, A. (2021). Lasoshchi dlia Medora: mala proza. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva, Ukraine.

5. Bondar, A. (2012). *Morkviany i lid. Zbirka eseyiv*. Kyiv: Nora-druk, Ukraine.
6. Bondar, A. (2019). *Tserebro: mala proza*. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva, Ukraine.
7. Zelenskyi: Chekayemo my ne pivhodyny, a pivtory – povertayutsia Yanukovych i Medvediev u khalatakh. I v khalatakh sidayut za stil! [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/-zelenskij-chekajemo-mi-ne-pivgodini-a-pivtorapovertajutsia-janukovich-i-medvedjev-u-halatah-i-v-halatah-sidajut-za-stil-614309.html>.
8. Inakshyi dosvid. Zbahunty nezbahnenne (2019). *Filosofska dumka*. № 3. S. 6–59. Ukraine.
9. Kotyk, I. Shistnadsiat trekiv bezsyllia ta myt, prekrasna i krykhka. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://zbruc.eu/node/86246>.
10. Mykola Riabchuk ta Andriy Bondar: “Eseyistyka – tse viddushyna”. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://starylev.com.ua/news/mykola-ryabchuk-ta-andriy-bondareseyistyka-ce-viddushyna>.
11. Uliura, H. Vymkny mozok, ni, vvimkny, ni, vse-taky vymkny. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: https://lb.ua/culture/2018/10/10/409571_vimkni_mozok_ni_vvimkni_ni.html.
12. Uliura, H. (2017). Trudnoshchi perekladu zi sporidnenykh mov. *Bondar A. I tym, shcho v hrobakh: mala proza*. S. 7–16. Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva, Ukraine.
13. Chleny Kapituly pro knyzhky nominativ na zdobuttia Premiyi Sheveliova 2021 roku. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <https://pen.org.ua/chleny-kapituly-pro-knyzhkynominativ-na-zdobuttia-premiyi-sheveliova-2021-roku>.
14. Shevchenko, T. M. (2019). *Eseyistyka ukrayinskykh pysmennykh yak fenomen literatury kintsia XX – pochatku XXI st.* Kyiv: Vydavnychi dim Dmytra Buraho, Ukraine.
15. Shevchenko, T. M., Tombulatova I. I. (2022). *Zbirka eseyistyky u tvorchosti Andriya Bondaria. Vcheni zapysky Tavriyskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiya. Zhurnalistyka*. T. 33 (72). № 6. Chast. 2. S. 63–68. Odesa: Vydavnychi dim “Helvetyka”, Ukraine.

Ігор Котик – кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник Інституту Івана Франка НАН України (вул. М. Драгоманова, 18, Львів, 79005, Україна).

Ihor Kotyik – Cand. Sc. (Philology), Senior Research Associate, Ivan Franko Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine (18 Drahomanova Str., Lviv, 79005, Ukraine).

E-mail: ihrktyk@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4948-431X>.

ELASTICITY OF THE ESTHETIC CONSCIOUSNESS OF ANDRIY BONDAR

Ihor KOTYK

The article focuses on an important innovation in the Ukrainian literary space of recent decades, viz. a rapid evolution of essayism, and analyzes the issues and stylistics of four prose collections by Andriy Bondar. **The purpose of the study** is to topicalize the fact that Ukrainian literature, since

the beginning of the 21st century, has been very intensively enriched with texts that appeared in the genre coordinates of the essay, as well as the fact that A. Bondar is one of the brightest modern Ukrainian essayists (he became the first laureate of the BBC Book of the Year award in the “Essayism” nomination (2018) and the laureate of the Yuriy Shevchyov Prize (2021), also awarded for essayistic creativity), which is confirmed by his four books of short (essayistic) prose. The literary critic came to **numerous** conclusions: in the first collection “*Carrot Ice*” (“*Morkviani li*”) the writer **comprehended** the realities of Soviet and post-Soviet Ukraine, sometimes modeling various stories with intricate, metaphorical plots; the number of such metaphorical plots significantly increased in the following collections – “*To Those In The Tombs*” (“*I tym, shcho v hrobakh*”) and “*Cerebro*” (“*Tserebro*”); these two books are characterized by a game with one’s own biography and intertextuality; the newest collection “*Treats for Medor*” (“*Lasoshchi dlia Medora*”), like the first, consists of skillfully written essays on cultural topics. A. Bondar’s short prose is characterized by a variety of styles and fictionalization of the author’s image, which, in combination, create the effect of elasticity that can be conditionally termed as “genre diffusion”, or hybridity. The article employs elements of cultural-historical, comparative and hermeneutic **methods**.

Keywords: essay writing, short prose, mentality, intertextuality, author’s image.

Стаття надійшла до редколегії: 16.12.2023.

Прийнята до друку: 24.02.2025.